Posudek na disertační práci Mgr. Hany Goláňové

Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska

Disertační práce, Praha 2013, 350 stran.

Předkládaná disertační práce shromažďuje a po stránce lexikologické i lexikografické zpracovává lexikální zásobu části severní podskupiny východomoravských nářečí.

Cílem práce bylo zachytit a zpracovat lexikální zásobu sledované oblasti v celé její šíři s využitím současných lexikografických metod. Je třeba vyzdvihnout, že Nářeční slovník jihozápadního Vsetínska (dále NSJV) zaznamenává nejen nejstarší zjistitelný stav, který bývá v centru pozornosti většiny prací zabývajících se nářečním lexikem, ale do jisté míry se věnuje i mezigenerační komparaci, která postihuje vývojové tendence v nářeční lexikální zásobě sledované oblasti. H. Goláňová shromáždila v letech 2005–2012 jako autochtonní mluvčí spolehlivý jazykový materiál od více než 20 mluvčích (18 mluvčích ze staré generace a 4 z generace mladé) ze tří lokalit, což je pro účely práce tohoto typu dostačující množství. Navíc připojila i přehled pomístních jmen ze zkoumané oblasti.

Teoretická část disertační práce je rozčleněna do několika kapitol, po nichž následuje jádro práce – diferenční nářeční slovník (připojena je i bohatá přílohová část, doplňující obraz zkoumaného nářečí v NSJV, a dále CD s fotografiemi a nahrávkami spontánních promluv nářečních mluvčích).

V úvodních kapitolách autorka mimo jiné podává základní **obecnou** (sociokulturní) **charakteristiku** sledované lokality, dále se podrobně zabývá **popisem současného stavu zkoumaného dialektu** z hlediska hláskoslovného, tvaroslovného i slovotvorného. V souvislosti s autorčinou charakteristikou nářečí se nabízejí další okruhy otázek, zejména otázka přechodovosti nářečí obecně; připomínky lze vznést k některým nářečním charakteristikám: zmínku by si zasloužil důležitý nářeční rys, a to příklon substantiv na *s/z* k měkkému typu sklonění. Korektury jsou zapotřebí ve slovotvorné části, kde jsou místy nenáležitě vyčleněny sufixy a nejsou zmíněny alternace, které je doprovázejí, srov. např. s. 30 *břúšek, kožúšek, fjertúšek* ad., zde se jedná o sufix *-ek* (s doprovodnou alternací základu *ch-š*), dále s. 33 u adjektiv typu *malušenký* je vložen infix *-en-* (ne *-enk-*, jak je mylně uvedeno).

Důležitá je **lexikologická část,** která se vedle metod výzkumu zaměřuje především na všestrannou analýzu lexikální zásoby NSJV a představuje tak fundovanou studii podloženou detailní analýzou shromážděného materiálu z více hledisek. Je zde popsáno diferenční hledisko výběru lexikálních jednotek do NSJV; dále je nářeční lexikum charakterizováno např. podle typů dialektismů (tradičně v souladu s Manuálem lexikografie), podle územního

rozšíření (zde v souvislosti s karpatismy postrádám zmínku o jazykovědně nejrozsáhlejší a fundované práci Antonína Vaška z roku 1967, byť je uvedena v seznamu literatury), podle cizorodosti prvků v lexikální soustavě (kromě Sochové se germanismy zabývá dlouhodobě Stanislava Kloferová), podle významového typu (vedle jednotek nocionálních jsou zmíněna specifika např. terminologie tradičních řemesel nebo výrazů expresivních, synonymních ad.).

Kapitola pojednávající o **věcněvýznamovém** zpracování nářeční lexikální zásoby a pojmových heslářích je pojata šířeji: H. Goláňová zde formuluje názor na tento způsob zpracování lexika v dosavadních nářečních slovnících českých i slovenských a nastiňuje možné perspektivy využití pojmových heslářů v nářeční lexikografii. Nové přístupy a možnosti pak autorka ilustruje v praktické sondě, založené na výsledcích mezigeneračního srovnání (mezi nejstarší a nejmladší generací) nářečního výraziva věcněvýznamového okruhu *poléfka, máčka, kaša, placka* (jazykový materiál je představen v příloze 1). K ověření tohoto zajímavého přístupu však bude třeba většího rozsahu materiálu, rozsáhlejšího výzkumu i hlubšího rozboru, což jistě H. Goláňová do budoucna zamýšlí.

Obsáhlá kapitola je věnována **stavbě hesla** v NSJV. Autorka se podrobně a zasvěceně věnuje jednotlivým částem struktury heslového odstavce – zúročuje tak své hluboké zkušenosti lexikografické, které získala při práci v oddělení současné lexikologie a lexikografie ÚJČ AV ČR. Oceňuji také, že H. Goláňová bere ohled i na laického uživatele slovníku např. tím, že uvádí gramatické informace u lemmatu v podobě zkratek českých (ne latinských) termínů. Souhlasím s tím, že autorka upustila od rozlišování expresivity na jemnější (často stěží postižitelné) odstíny, za výborný považuji návrh označit nejstarší vrstvu lexika speciálním symbolem. (U sousloví na s. 66 není uvedeno, kdy je význam vysvětlen u obou komponentů a kdy pouze u jednoho.)

Diferenční slovník obsahuje 2027 základních hesel a 427 odkazových, což představuje solidní materiálový základ pro další zpracování, a je vzorně sestaven v souladu se stanovenými zásadami. Stavba hesla je propracovaná, pečlivě dodržovaná je i grafická podoba heslového odstavce. Výklad významu je podán zdařile, v některých případech by bylo možné uvažovat o polysémii (např. u hesel typu *jaderňica*, *smolénka* ‚strom a plod stromu' jsou podle mého významy dva, ne jeden, i když jde o významy blízké; rovněž *bebech* ‚kus oděvu, hadr'). Vysoce hodnotím množství příkladů na užití heslového slova v kontextu. Hesla jsou dobře proodkazována, neschází ani podrobná srovnání lexikálních jednotek s údaji v příslušné odborné literatuře (zde by bylo přínosné přidat také srovnání s prvními dvěma vydanými díly Slovníku slovenských nárečí). Jsem si vědoma toho, že zpracování tak obsáhlého souboru lexikálních jednotek je velmi náročné nejen na odborné znalosti autora, ale i časově, což

velmi oceňuji. Je tedy přirozené, že s sebou vždy přináší otázky, k nimž lze zaujmout i odlišné stanovisko; mé následující poznámky jsou proto pouze námětem k dalšímu zvážení a nijak nesnižují kvalitu posuzované práce. Týká se to např. způsobu uvádění slov podobného významu – za zkratkou *srov.* se odkazuje nejen na synonyma, ale i na slova významově blízká, slova druhově či jinak příbuzná, antonyma i hyperonyma. Z pohledu čtenáře není vždy jasné, o který typ se jedná, místy je zavádějící (zejména u sloves, např. *cynknúť sa*, *kmásnúť*). Sporné je i hnízdování, které je v některých případech podle mého názoru nadměrné, týká se to např. výrazu *husina* ‚husí sádlo', které je přihnízdováno k heslu *hus* ‚husa', dále *odbíračka* ‚hnisavý bolák' je připojeno k heslu *odebírat* ‚hnisat' ad.

V **závěru** práce H. Goláňová prokazuje výbornou znalost problematiky, shrnuje těžkosti při sestavování diferenčního nářečního slovníku, s nimiž se setkala při své práci, a nastiňuje další perspektivy zkoumání nářečního lexika. Posuzovaná práce tak přináší kromě konkrétního poznání lexikální zásoby části Valašska i mnohé cenné podněty pro další obdobně orientované výzkumy a představuje tak vítaný přínos k české nářeční lexikografii.

Závěrem konstatuji, že Hana Goláňová na základě dostatečně rozsáhlého materiálu, jeho všestranným důsledným zpracováním lexikologickým i lexikografickým a za využití náležitých moderních metod úspěšně splnila cíl, který si stanovila.

Disertační práce Hany Goláňové splňuje všechny požadavky kladené na práce tohoto typu, a proto ji považuji za vhodný poklad k obhajobě.

Brno 13. června 2013

PhDr. Jarmila Vojtová, Ph. D.
Ústav českého jazyka FF MU